

Inhoud

Noorwegen

- ▶ Bezoek de fjorden, zoals de Nærøyfjord van de Werelderfgoedlijst
- ▶ Neem een duik in de geschiedenis op het museumeiland Bygdøy bij Oslo
- ▶ Wandel in de sporen van koningen en pelgrims in Dovrefjell
- ▶ Wacht op een zon die maar niet ondergaat boven de poolcirkel
- ▶ Ga skiën en zwemmen op één en dezelfde dag in de Hardanger
- ▶ Geniet van de zon op je eigen eiland voor de zuidkust van Sørlandet

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Woord vooraf

1 11 Noorwegen: een verdieping

- 12 Politiek en samenleving
- 16 Economie
- 18 Natuur
- 28 Bevolking
- 41 Eten en drinken
- 43 Activiteiten

2 57 Geschiedenis

- 58 Het noorden trekt pioniers
- 60 Stammen en koninkrijkes
- 63 Op weg naar eenheid
- 65 Geregeerd door anderen
- 70 Eindelijk vrij
- 74 Opnieuw overheerst
- 77 Een land in opbouw

3 81 Kunst en cultuur

- 82 Vroege kunst
- 84 Schilderkunst
- 89 Literatuur
- 93 Muziek
- 96 Architectuur

4 103 Oslo, een stad in beweging

- 104 Moeizame start
- 109 Centrum
- 111 Van het water tot de top
- 113 Museumstad
- 120 Rondom bezienswaardigheden
- 123 In de omgeving
- 125 Tips en adressen

5 129 Het zonnige zuiden

- 130 Van zuidwest naar zuid
- 136 Rond het zuidelijkste punt
- 140 Van de kust naar de dalen en bergen
- 143 Van de hoofdstad richting fjorden
- 147 De oostelijke kant van de fjord
- 153 Tips en adressen

6 157 Bergen: dé westelijke invalspoort

- 160 Rijke historie
- 162 Water en bergen
- 164 Een stad waar muziek in zit
- 166 Musea in Bergen
- 167 Een bezoek waard
- 168 Uitstapjes in de omgeving
- 172 Tips en adressen

7 177 De must van de fjorden

- 178 Vele wegen naar de fjorden
- 181 Vanuit Bergen het land in
- 183 Rond de langste fjord
- 187 Nabij de grootste gletsjer
- 191 De noordelijke fjorden
- 194 Tips en adressen

8 197 Trondheim: eindpunt van de pelgrimage

- 199 Het rijke verleden
- 202 Tradities en trends
- 207 Tips en adressen

Woord vooraf

Noorwegen is een eindeloos land, in alle opzichten. Groot in omvang – meer dan negen keer zo groot als Nederland – en groots door de majestueuze natuur, eindeloze ruimte en de lange weg naar het noorden voorbij de magische poolcirkel. Voor veel bezoekers is Noorwegen daarom in de eerste plaats een uitdaging, een ontdekkingsreis.

Als vakantiebestemming komt Noorwegen de laatste jaren steeds meer in trek, zowel voor de zomer als voor de winter. Logisch, want Noorwegen biedt 's zomers een goed alternatief voor het drukker Zuid-Europa en 's winters voor de Alpenlanden. Rust, ruimte en vrijheid zijn de sleutelwoorden. Authenticiteit is een ander sterk punt.

Noorwegen is de laatste jaren aanmerkelijk toegankelijker geworden. Goedkopere vluchten, een veerboot vanuit Eemshaven en een brug tussen Denemarken en Zweden namen belangrijke drempels weg. Noorwegen werd daarmee bereikbaar voor velen. Het wegennet is sterk gemoderniseerd met mooie nationale toeristenroutes. Door een paar belangrijke hoofdadere van oost naar west, van noord naar zuid en langs de kust zijn de toeristische hoogtepunten goed ontsloten. De Noren zelf maken ook veel gebruik van de trein en het vliegtuig voor de langere afstanden in het land. Goed openbaar vervoer in en rond de steden zorgt voor een ontspannen verkenning van de stedelijke omgeving.

Deze gids presenteert de toeristische mogelijkheden in de verschillende delen van het land en geeft een beeld van het huidige Noorwegen. Hij neemt je mee door het hele land, in verschillende seizoenen. Daardoor is dit ook een nuttige gids voor buiten de traditionele vakantieperiode.

Fred Geers

Noorwegen: een verdieping

Wie vanuit onze streken de weg naar het noorden kiest, treft een andere wereld aan. Lange dagen in de zomer, enorm uitgestrekte natuurgebieden, ruimte op de wegen en ook een ander levensritme. Want Noren zijn buitenliefhebbers en rustzoekers. Soms zoeken ze elkaar op, maar vaak zoeken ze liever een baai tussen de rotsen, een privéstrandje of -bergtop. Het 'alleen-op-de-wereldgevoel' is op veel plaatsen te bereiken: bergtoppen en onbewoonde eilanden in overvloed.

Doordat Noorwegen de laatste jaren steeds populairder is geworden als vakantieland, zijn sommige plekken wel aanmerkelijk drukker geworden. De 'must see' locaties kun je in het hoogseizoen maar beter vermijden of je kunt en rustiger tijd van de dag kiezen. De voorzomer, herfst en winter zijn prachtige seizoenen om er in de natuur op uit te trekken of om op citytrip te gaan. Om onder de Noren te komen zijn de diverse vormen van openbaar vervoer zeer geschikt. Ze brengen je overal: bij de fjorden, de kleinere plaatsen, de grotere steden én de bergen. De trein nemen om aan je wandeling in de bergen te beginnen of naar het noorden vliegen en met een huurfiets de luchthaven uit fietsen... Het kan allemaal; Noorwegen zit vol uitdagingen.

< Sunnmøre, minder bekend, maar zeer fraai.

Woeste natuur, keurige parken

Een groot deel van Noorwegen is puur natuur, ruig en voor een deel ontoegankelijk. Niet meer dan 3 procent is geschikt als bouwland en een kwart van het land is bedekt met bos. Op sommige plaatsen is het alleen per helikopter (en in de winter met de sneeuwscooter) mogelijk door te dringen in de ongerepte wildernis. Maar naast deze ruigte houden de Noren ook van gecultiveerd groen in hun woonomgeving. De steden Oslo, Bergen en Trondheim zijn rijk aan parken. Bij de eerste mooie zonnige voorjaarsdag trekken veel stedelingen overbodige kledingstukken uit om de zonnewarmte zoveel mogelijk te voelen. Zij genieten met volle teugen – na de lange winter en soms extreem korte dagen, zoals in het uiterste noorden – van de zomerzon.

Aan de zon komt geen einde

Aan een wolkeloze hemel in de zomer komt in het noorden van het land geen einde. Hoe hoger je komt, des te langer de periode dat de zon niet ondergaat. Op Spitsbergen duurt die periode van 19 april tot 23 augustus, rond de poolcirkel bij de stad Bodø is dat van eind mei tot half juli. Maar ook in het zuiden gaat de zon in die periode nauwelijks onder. Al in het fjordengebied zijn de dagen aanmerkelijk langer dan bij ons. Tegenover deze lange dagen in de zomer staan de kortere dagen in de winter. Vooral de maand december kent korte dagen. In de winter zijn de straten extra feestelijk verlicht om het gemis aan licht te compenseren. In Noord-Noorwegen leidt dat gebrek aan licht in de winter bij sommigen tot depressies; lichttherapie is de laatste jaren zeer populair geworden. Dit middel blijkt heel goed te werken. De laatste jaren is ook het reizen naar warmere bestemmingen behoorlijk populair, met name Thailand.

Natuurbeschermers en walvisjagers

Noren zijn van oorsprong jagers en vissers. Om in leven te blijven waren ze op zichzelf aangewezen. Vissen en jagen is totaal anders dan bij ons. Dat wij hengelsport bedrijven waarbij we de gevangen vis weer teruggooien, werkt bij Noren op de lachspieren. De internationale discussie over de walvisvangst leidt soms tot heftige meningsverschillen: *'Jullie ageren tegen onze vangst en stoppen je vee op enkele vierkante meters in een stal zonder daglicht!'* Wat is wijsheid in deze?

Noren zijn van oudsher vertrouwd met de jacht en de visserij; het zit hun nog steeds in het bloed. Aan de andere kant zijn de Noren natuurbeschermers bij uitstek. In brede lagen van de bevolking en bij de overheden is er grote aandacht voor het milieu en de natuur. De overheid zorgt voor steeds meer natuurreservaten en nationale parken. En de burger houdt zijn omgeving schoon: wie de bergen in gaat, neemt een plastic zak mee voor het afval; zelfs de verteerbare schillen en het klokhuis van de appel gaan mee terug.

Kenmerkend voor de Noorse natuur: rust, ruimte en weidse uitzichten.

De natuur dubbel beschermd

Doordat Noorwegen een groot en dunbevolkt land is, is de menselijke invloed klein. Zowel landelijke als plaatselijke overheden en planologen tonen veel respect voor de natuur en het milieu. Bij de aanleg van wegen en grootschalige projecten als een nieuwe luchthaven of voorzieningen voor de Olympische Winterspelen, gaat men zorgvuldig te werk om het milieu te sparen. Overigens zijn er maar weinig wegen die het land versnipperen en daardoor het natuurlijke leven beïnvloeden. In veel gebieden kan de mens zelfs nauwelijks doordringen, laat staan invloed uitoefenen.

Toch heeft de Noorse overheid besloten een groot aantal specifieke landschappen extra te beschermen, door ze de status van nationaal park te geven. In totaal zijn er in Noorwegen 47 nationale parken, waarvan 40 op het vasteland en 7 op Svalbard (Spitsbergen). De kleinste, Ormtjernkampen, is niet meer dan 9 km²; de grootste, de Hardangervidda, telt maar liefst 3422 km². In 1962 werd het eerste nationale park, Rondane, officieel aangewezen. Totaal beslaan de nationale parken meer dan 12 procent van het totale oppervlak. Nog steeds komen er nieuwe nationale parken bij. De laatste aanwinsten zijn Raet in Aust-Agder en Lofotodden in Nordland.

Op diverse plaatsen is het mogelijk Vikingschepen van nabij te bewonderen, zoals het Oseberg-schip in het Vikingskiphus in Oslo.

EEN HOUTEN SCHIP VOOR WOELIGE WERELDZEEËN

De Noren kennen de grenzeloze ervaring van het varen als geen ander. In een land met duizenden kilometers kust in het noorden, het westen en het zuiden was de zeevaart van levensbelang. De scheepsbouw werd al vroeg ontwikkeld. Behalve voor de kortere vaarten voor de visvangst en voor lokaal transport werden steeds meer schepen gebouwd voor de langere reizen.

Al vroeg bevoeren de Vikingen de wereldzeeën. Ze waren meesters in het bouwen van schepen en het navigeren over woeste wateren. Het beste hout, kunstige verbindingen en een uitgekiend gebruik van materialen voor de verduurzaming waren hun kracht. Het bijzondere van de Vikingschepen was vooral de grote wendbaarheid. Door de platte constructie was het mogelijk de schepen snel op het land te trekken. Soms rolden ze de schepen verder op palen. En wat nog belangrijker was bij hun plundertochten: de schepen waren ook weer zo klaar voor vertrek. Met hun snelle schepen hebben ze heel wat bestemmingen op het vasteland van Europa bereisd. In Nederland waren het vooral Wijk bij Duurstede en Zutphen die het moesten ontgelden. Maar de tochten van de Vikingen gingen vaak veel verder, tot voorbij Groenland en tot in de Middellandse Zee, Amerika en Azië. Op diverse plaatsen in Noorwegen zijn overblijfselen van deze schepen uit de jaren 700–1000 te vinden. Sommige bevatten Nederlandse muntstukken uit die tijd.

gebied maakten de Vikingen een ontwikkeling door. Smeedkunst en versieringen deden hun intrede.

De schepen waren gebouwd als oorlogsschip, of bedoeld voor handel en transport. De oorlogsschepen waren zo'n 25 m lang met gaten in de zijkant voor de roeispanten. De handelsschepen waren breder en minder lang. Het zeil was meestal rechthoekig; de schepen waren gemakkelijk te manoeuvreren op zee en in de fjordarmen. Sommigen vestigden zich op deze verre continenten, anderen zeilden met hun buitgemaakte goederen terug naar het vertrouwde Noorse land.

OP WEG NAAR EENHEID

Orde op zaken

Eind jaren 800 ontstond voor het eerst in de geschiedenis van Noorwegen een eenheid. Het is Harald Hårfagre, letterlijk vertaald Harald met het mooie haar, die deel voor deel het Noorse land wist te verenigen. Boeren werden voor het eerst gedwongen een vorm van belasting te betalen. Voor het eerst wordt ook een landelijk treffen belegd, de *rikssamling*. Rond 900 laaide de onderlinge strijd tussen plaatselijke groepen op met de slag bij Hafrsfjord, nabij Stavanger aan de westkust. De macht van het Noorse rijk lag inmiddels ook in het westen.

De zoon van Harald Hårfagre, Olav Tryggvason, was een reislustig man. Zo reisde hij naar Estland, Rusland, België, Nederland, Ierland en Engeland. Veel Vikingen vestigden zich in Engeland. Olav werd daar bekeerd tot het christendom en liet zich dopen. Hij ontmoette hier Håkon Jarl, die hem stimuleerde om naar Noorwegen terug te keren. In 995 werd hij in de provincie Trøndelag bij Trondheim gevraagd koning te worden. En zo kreeg Noorwegen zijn nieuwe koning. Stukje bij beetje probeerde hij zijn rijk meer gestalte te geven. Bij zijn tochten naar de omgeving van Oslo probeerde hij de inwoners rond de Oslofjord te bekeren tot het christendom. Bij de opbouw van zijn macht ontmoette hij echter forse weerstand van zowel de Deense als de Zweedse koning. Bij de slag bij Svolder ging hij rond het jaar 1000 ten onder, vijf jaar na zijn erkenning als koning.

Een spraakmakende koning

Op afstand werd Noorwegen vanuit Denemarken nu bestuurd door de *jarls* Eirik en Svein Håkonsson. Tot 1015 hadden deze twee vertegenwoordigers van de koning de macht over Noorwegen. Deze Denen ondervonden op hun beurt weer weerstand van de grootmachten in het Noorse land. In Ringerike groeide een jongeman op die voorbestemd was uit te groeien tot een voornaam man. Deze Olav was de zoon van Åsta Gudbrandsdatter en Harald Grenske. Die laatste was in de verte een afstammeling van

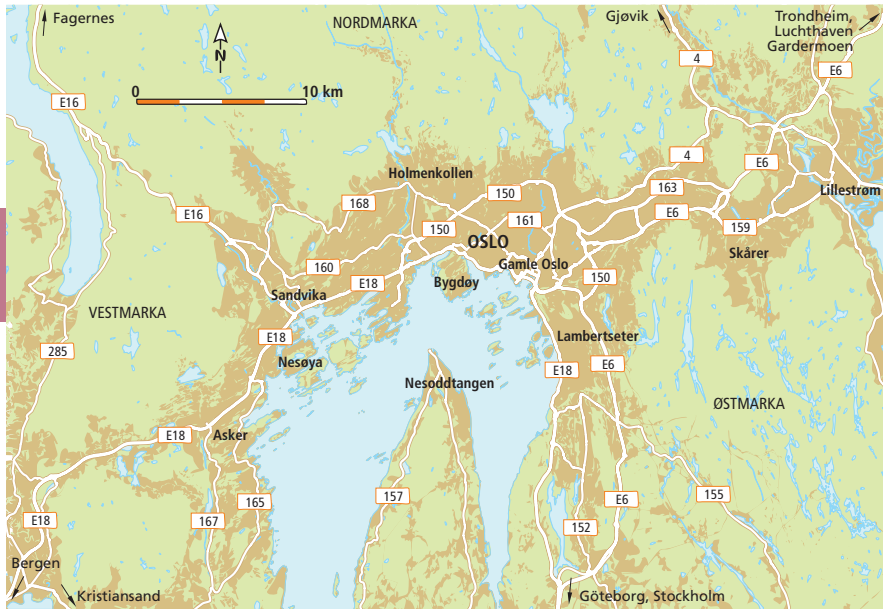
Oslo, een stad in beweging

Oslo is in veel opzichten een stad in beweging. Deze relatief kleine hoofdstad is de toegangspoort tot de rest van Noorwegen. Tegelijk is het als hoofdstad en regeringszetel hét centrum van het land. Wie Oslo bezoekt, krijgt gelijk een introductie op Noorwegen als geheel. De ligging aan de Oslofford, de heuvels en bergen rondom: Oslo is Noorwegen in een notendop. De vele musea maken het beeld compleet. Kunst en cultuur zijn in ruime mate aanwezig.

Oslo is er voor alle seizoenen. In elk jaargetijde heeft de stad wel iets bijzonders te bieden. Het leven speelt zich hier letterlijk af tussen het water en de bergtoppen. Water is een belangrijk element in de stad: is het niet de fjord zelf, dan kom je het wel tegen in de vele fontein en waterpartijen die Oslo tot een bruisende stad maken. Oslo is ruim, groen en open. Je voelt je er welkom. Het is daarnaast een van de snelst groeiende steden van Europa. Daardoor zijn er de laatste jaren veel gebouwen bijgekomen die de skyline van de stad hebben veranderd. Het centrum van Oslo is bovendien steeds autoluwer geworden. Fietzers en wandelaars krijgen in de nieuwe stadsdelen steeds meer ruimte. Daarmee komt er ruim baan voor de fietser en voetganger.

< Er is steeds meer ruimte voor moderne architectuur in de Noorse hoofdstad.

Aanrijroutes Oslo

korting bij restaurants en sightseeingtochten. Dat laatste, een sightseeingtocht, is beslist de moeite waard eens te doen. Het biedt een goede eerste kennismaking met plekken die men daarna nog eens afzonderlijk kan bezoeken. Ondanks de vele bouwactiviteiten is het stadshart voor voetgangers goed bereikbaar.

Noorwegen in het klein

Voor wie in korte tijd veel wil ervaren van Noorwegen en de stad Oslo in het bijzonder is een bezoek aan het schiereiland Bygdøy zeer lonend. Hier tref je diverse musea aan, die veel informatie verschaffen en een goed beeld geven van de rijke geschiedenis van het land en de manier van leven door de eeuwen heen. In het Norsk Folkemuseum is van alles te vinden over het dagelijks leven door de eeuwen heen. Dit openluchtmuseum herbergt ook vele bouwwerken uit het gehele land: een staafkerk, vele houten huizen en ook steeds weer nieuwe bouwwerken uit een minder ver verleden. Een wandeling door dit museum is dan ook een wandeling door de tijd.

Niet ver van dit museum ligt Vikingskiphuset. Hier zie je hoe ingenieus de Vikingen de schepen bouwden waarmee ze de wereldzeeën en fjorden bevoeren. Iets verder, maar goed te belopen, liggen de musea die te maken hebben met de historie van de beroemde ontdekkingsreizigers: het Kon-Tiki Museum, Frammuseet en het Norsk Sjøfartsmuseum. Je maakt er kennis met en proeft vooral de sfeer van de inspanningen van de grote mannen

De Vikingen maakten veel werk van het versieren van hun schepen; ze zijn van nabij de bekijken in het Vikingskipmuseum in Oslo.

als Roald Amundsen, Fridtjof Nansen en Thor Heyerdal. Zij voerden niet alleen spectaculaire reizen uit naar onbekende delen van de aarde, maar verzamelden ook veel wetenschappelijke informatie die de basis vormde voor veel huidige kennis op het gebied van geologie en geografie. Noorwegen en Oslo kregen door hen ook grote internationale bekendheid en aanzien in de hele wereld.

Swinging Oslo

Oslo is een stad vol muziek. Zeker bij mooi weer speelt zich veel muzikaal leven op straat af. Musici van zeer uiteenlopend genre zijn te beluisteren en te bewonderen. Ook in het centrum brengen musici op straat regelmatig hun muziek ten gehore.

Daarnaast kent Oslo diverse muziektheaters en -centra waar regelmatig optredens zijn. Grote optredens vinden plaats in Oslo Spektrum op Sonja Henies Plass. In 2004 is begonnen met de Nordic Music Awards, met deelneming van musici uit heel Noord-Europa. Ook grote internationale popsterren traden regelmatig op in de Noorse hoofdstad. Van eigen bodem trekt de zangeres Sissel Kyrkjebø volle zalen. Deze nationale trots zong ook bij de opening van de Olympische Winterspelen. Oslo heeft ook regelmatig internationale jazzmusici in zijn midden. Oscar Peterson was een van Oslo's trouwe gasten. In Oslo Konserthus treden regelmatig nationale en

Het Munchmuseum aan de Oslofjord. Met de nieuwe woonwijk, het Operahus en de nieuwe aangrenzende openbare bibliotheek is een geheel nieuwe aantrekkelijke plek ontstaan in Oslo.

Kon-Tiki Museum

In dit museum maak je kennis met de Noorse ontdekkingsreiziger **Thor Heyerdahl**. Hij voer met zijn zelfgebouwde *Kon-Tiki* en *Ra* over de wereldzeeën, bezocht onder andere Paaseiland, Peru en Polynesië en deed veel baanbrekende ontdekkingen. Heyerdahl wilde bewijzen dat de eerste bewoners van Polynesië afkomstig waren uit Zuid-Amerika. Ook een zoektocht naar de achtergronden van de ontdekking van Amerika vormde onderdeel van de reizen.

> KON-TIKI MUSEUM, Bygdøyneveien 36, kon-tiki.no

Frammuseet

In dit markante driehoekige museum tref je veel aan over de grote ontdekkers die naar de noord- en de zuidpool trokken met hun schip, de *Fram*: **Fridtjof Nansen**, Otto Sverdrup en Roald Amundsen. Dit schip vormt het centrale deel van de collectie, naast vele voorwerpen en beschrijvingen van diverse expedities.

> FRAMMUSEET, Bygdøyneveien 36, framuseum.no

Norsk Sjøfartsmuseum

Naast het museum met het expeditieschip *Fram* toont het zeevaartmuseum het rijke zeevaartverleden van Noorwegen. Het museum toont oude schepen, maar ook veel van wat zich onder water afspeelt: de onderwaterarcheologie. Voorts is veel te zien over poolexpedities, walvisvangst en de visserij.

> NORSK SJØFARTSMUSEUM, Bygdøyneveien 37, marmuseum.no

De botanische tuin: boeiend in alle seizoenen.

Historisk Museum

De verzameling Universitetets Kulturhistoriske Museer vertoont interessante exposities: van de steentijd tot de middeleeuwen; veel bijvoorbeeld over de tijd van de Vikingen en heiligen uit de middeleeuwen. Ook zijn er etnografische exposities van niet-westerse culturen uit onder andere Afrika, Oost-Azië en arctische gebieden.

> HISTORISK MUSEUM, Frederiksgate 2, khm.uio.no

Nasjonalmuseet

Het in 2022 geopende gebouw van het Nasjonalmuseet is de grootste in zijn soort in Noord-Europa. Te zien zijn oude en moderne kunst, architectuur, design en handwerk. Naast vaste collecties zijn er regelmatig wisselexposities.

> NASJONALMUSEET, St.Olavs plass, nasjonalmuseet.no

Vikingskiphuset

In dit Vikingschipmuseum staan drie zorgvuldig geconserveerde Vikingschepen en diverse voorwerpen uit de 9de eeuw. Het *Osebergskip* is zo'n 100 jaar geleden gevonden en uitgegraven nabij de stad Tønsberg, wat zuidelijker aan de Oslofjord. Dit museum is een onderdeel van de Universitetets Kulturhistoriske Museer.

> VIKINGSKIPHUSET, Huk Aveny 35, ukm.uio.no/vikingskiphuset

Het zonnige zuiden

Zuid-Noorwegen omvat een groot gebied vanaf Haugesund in het zuidwesten tot de steden rond de oostelijke kant van de Oslofjord. In het gebied zijn grote verschillen in landschap: in de Lysefjord vlak bij Stavanger prijkt de verticale rots Preikestolen 604 m recht boven de fjord, terwijl het gebied ten zuiden van Stavanger, Jæren, volledig vlak is.

Aan de echte zuidkust zie je invloeden van vroegere nauwe contacten tussen Nederland en Noorwegen. Nederlanders hielpen mee aan de bouw van Kristiansand en diverse andere steden. Andersom vormde het hout uit de Noorse bossen aan de zuidkust de basis voor vele bouwwerken in Nederland, zoals het Paleis op de Dam. Ook vanuit andere zeevarende naties was de vraag naar hout groot, met als gevolg dat in dit deel van Noorwegen heel wat bossen zijn gekapt. Het echte zuiden, Sørlandet, omvat de kleine provincies Aust- en Vest-Agder. Het is het landsdeel met de meeste uren zon. De pittoreske plaatsjes hebben veel kunstenaars naar dit gebied getrokken. Vanuit het uiterste zuiden voeren een paar wegen naar diverse berggebieden meer landinwaarts: Ryfylke, Setesdal, Hardangervidda. Het zijn de voorlopers van de hoogste bergen van Noorwegen. In Telemark bestaan nog veel oude tradities; er zijn een afwisselend landschap en een rijke cultuur te bewonderen.

< Aan de zuidkant liggen veel aantrekkelijke plaatsen.

Soms zijn rendieren wel heel nadrukkelijk aanwezig, zoals hier op de weg richting Røros.

RENDIEREN IN OVERVLOED

Er zijn in Noorwegen tamme rendieren (*tamrein*), die worden gehouden voor de productie van vlees en huiden, en er zijn de wilde rendieren (*villrein*), die in kuddes in de diverse berggebieden leven. Op Svalbard, een eilandengroep tussen Noorwegen en de noordpool, komt een afwijkende, kleinere soort rendieren voor.

De rendierhouderij, die vooral in het noorden plaatsvond, is al zeer oud. Uit rotstekeningen en andere afbeeldingen is te herleiden dat de oorspronkelijke bewoners de

rendieren al hielden als bron van bestaan. Aanvankelijk werden ze in het wild gevangen of geschoten; later begon de rendierhouderij met het gericht fokken.

Wilde rendieren komen in zeer grote hoeveelheden voor in de diverse berggebieden, waaronder in de Hardangervidda, Jotunheimen, Rondane, Dovrefjell en Filefjell.

De rendieren leven in de zomer vooral van grassen en in de winter van mos. De tamme rendieren worden in strenge winters vaak bijgevoerd als ze op één plaats verblijven. Dit heeft ook te maken met het feit dat sommige Sami niet meer trekken met hun kuddes. In Noorwegen wordt veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar het leven van rendieren. Rendieren zijn bijzonder goed bestand tegen het harde klimaat. Opvallend is dat zowel de mannetjes als de vrouwtjes een gewei kunnen dragen; wel is dat van het mannelijk dier veel forser. Om ook in de winter aan voldoende voedsel te komen hebben de dieren scherpe hoeven, waarmee ze het voedsel onder een dikke sneeuwlaag weg kunnen halen. In het wild komen de los levende mannetjes in de herfst terug naar bestaande kuddes van jongere dieren en vrouwtjes. In april en mei worden de jonge kalfjes geboren. In hun zoektocht naar voedsel kunnen de dieren grote afstanden afleggen. Rendieren hebben een minder goed gehoor dan zicht. Wanneer er rendieren langs de kant van de weg lopen, is het raadzaam met de auto vaart te minderen of te stoppen. De dieren leven veelal in kuddes; wanneer de eerste de weg over gaat steken, volgen er zeker meer. Let wel goed op het overige verkeer: niet voor iedereen is een kudde rendieren reden om te stoppen.

Vøringfossen, een waterval bij Fossli Turistsenter met een valhoogte van 182 m.

Water en waterkracht

Telemark heeft een afwisselend landschap met bergen en smalle dalen. In de dalen liggen vaak lange, smalle meren. Vanaf de zee is het mogelijk met de boot naar Dalen te varen. Er zijn achttien sluizen om het waterniveau van zeeniveau tot 72 m boven de zee te overbruggen.

Het Telemarkkanaal, dat de meren en de zee verbindt, is gegraven in 1892. Het kanaal vormde een belangrijke en snelle verbinding tussen het oosten en het westen. Niet alleen voor het menselijk vervoer maar ook vooral voor vee en hout zorgde de waterweg voor een doorbraak. Rond en op het kanaal vinden tal van activiteiten plaats.

Er zijn diverse mogelijkheden om vanaf een boot het landschap en de cultuur rondom het kanaal te beleven. Zo is er de keuze uit de nostalgische *Victoria* (bouwjaar 1882) of de *Henrik Ibsen* of de wat nieuwere *Telemarken*. Wie zich op eigen kracht over het kanaal wil voortbewegen kan gebruikmaken van een kano of kajak. Van alle sluizen zijn vooral die van Vrangfoss en Ulefoss bijzonder. In Ulefoss staat Hovedgaard, een bouwwerk met bijzondere architectuur uit 1807. Ook is in die plaats een expositie over het kanaal. Modellen van het kanaal stonden in 1990 op de wereldtentoonstelling in Parijs. Het kanaalproject werd gezien als het achtste wereldwonder.

Overigens is het traject nabij het Telemarkkanaal zeer geschikt voor fietstochten. Er loopt een 115 km lange route van Ulefoss naar Dalen, een route langs diverse landschappelijke en culturele hoogtepunten. In Dalen staat het gelijknamige hotel, volledig uit hout gebouwd in 1894.

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

Nederland en België

- Noorse ambassade in Nederland, Eisenhouwerlaan 77J, 2517 KK Den Haag (norway.no/en/netherlands)
- Noorse ambassade in België, Archimedesstraat 17, 1000 Brussel (norway.no/nl/belgie)
- Den Norske Sjømannskirken, Westzeedijk 300, 3016 AP Rotterdam (noorsekerk.nl)

Noorwegen

- Nederlandse ambassade, Oscarsgate 29, 0244 Oslo, e-mail: osl@minbuza.nl (nederlandwereldwijd.nl/landen/noorwegen)
- Belgische ambassade, Drammensveien 103 D, 0244 Oslo, e-mail: oslo@diplobel.org (diplomatie.be/oslonl)

Alarmnummers

- Politie: 112
- Ambulance: 113
- Brand: 110

Nuttige websites

- Algemeen: norge.no
- Toeristische informatie: visitnorway.nl
- Noren in Nederland/vereniging: nederland-noorwegen.nl
- Verkeersinformatie: naf.no, vegvesen.no
- Wonen en werken in Noorwegen: norsk.nl

DOUANE

Noorwegen is geen lid van de Europese Unie, maar is wel een Schengenland. Aan de grens vindt in de regel geen officiële controle meer plaats. Toch is het raadzaam een geldig paspoort of Europese identiteitskaart mee te nemen.

REIZEN NAAR NOORWEGEN

Er zijn veel manieren om op de plaats van bestemming aan te komen. Sinds 2000 is het mogelijk Noorwegen volledig over de weg te bereiken via de Öresundbrug tussen Denemarken en Zweden. Maar ondanks deze nieuwe brug zijn de diverse langere en korte veerponten en bootverbindingen nog zeer populair. Velen geven de voorkeur aan een onderbreking van de autorit met een korte overtocht. De chauffeur kan onderweg tot rust komen en bovendien is het aantrekkelijk tussendoor de omgeving vanaf het water te